

FOUTE GRONINGERS? - BERECHTING VAN
COLLABORATIE, OORLOGSGERELATEERDE MISDADEN
EN INTERNATIONALE OORLOGSMISDADEN IN
GRONINGEN, 1945-1951

Mieke Meiboom.

Uitgeverij Passage, Groningen 2019

De gegevens in dit boek zijn gebaseerd op het proefschrift van Meiboom: *Bijzonder bestraft. Context, analyse en waardering van de bijzondere rechtspraak door de Kamer Groningen van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden en van cassaties in Groningse zaken*'. Het proefschrift gaat alleen over het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden, Kamer Groningen. Ik neem aan dat Meiboom het boek *Foute Groningers?* aangevuld heeft met gegevens over het Tribunaal. Het boek bevat 282 pagina's.

Meiboom stelt in de hoofdstukken 1, 2, 4, en vervolgens in een groot deel van hoofdstuk 7 en 10, de samenstelling en persoonsbeschrijvingen van het Bijzondere Gerechtshof en het Tribunaal aan de orde. In hoofdstuk 11 is de invloed van het regeringsbeleid op de berechting aan de orde. Hoofdstuk 9 behandelt de berechting van internationale oorlogsmisdaden (door de bezetter in Nederland bedreven). De hoofdstukken 3, 5 en 8 gaan over de politieke delinquenten die in Groningen zijn geïnterneerd, behandeling van berechtingscasussen, Tribunaalberechtingen. Hoofdstuk 6 bevat een overzicht van cassaties.

De toon van Meiboom's boek is heel neutraal. Als zodanig zou het misschien de geschiedenis in kunnen gaan als een goed boek over de rechtspraak in de periode 1945-1951. Ikzelf spreek in verband met de bijzondere rechtspleging altijd over schendingen van mensenrechten. En Meiboom schijnt dat te bevestigen: de gearresteerde 'politieke delinquenten' (aanhalingstekens van Meiboom) werden, vaak zonder mededeling waarvan ze verdacht werden en zonder verdere informatie, in bewaringskampen of gevangenissen opgesloten. Een verhoor kon maanden op zich laten wachten. Het kon ook meteen afgenomen zijn, maar pas na maanden op schrift gesteld worden (p. 35). Van de omstandigheden in de interneringskampen geeft Meiboom aan dat die in het algemeen slecht waren. De toestand van alle geïnterneerden was verre van rooskleurig. Ze waren beroofd van hun vrijheid, gezinnen waren uit elkaar geslagen, huis, huisraad, inboedels, kostbaarheden en

geld was veelal in beslag genomen of verdwenen (p. 48). Dat zijn typische voorbeelden van schending van mensenrechten, maar Meiboom laat zich steeds vol lof over de Bijzondere Rechtspleging uit. Schendingen van mensenrechten kent zij niet. Zij heeft geen kritiek op het terugwerkendekracht-karakter van deze Londense wetgeving die al ver voor september 1944 of mei 1945 geformuleerd werd.

Het is hier van belang dat we ons realiseren dat voorafgaand aan de beëindiging van WOII geen openbare communicatie vanuit Londen naar het bezette Nederland mogelijk was. Dat wil zeggen, dat de Nederlanders zelf niet op de hoogte konden zijn van het bestaan van ("bijzondere") wetgeving op het terrein van collaboratie. Echter, de beslissing van de (Londense) regering om naast het gewone strafrecht een bijzondere rechtspleging op te zetten, is achteraf gezien juist geweest, stelt Meiboom. Immers, als alle opgepakte politieke delinquenten berecht hadden moeten worden volgens het gewone strafrecht, dan zou de strafrechtspleging gedurende jaren volkomen verstopt zijn geweest (p. 219).

De basis voor het bijzondere recht was vergelding voor al het leed van bezetting, beroving, deportatie van Joodse inwoners en al het andere wat tijdens de oorlog gebeurd was (p. 23). Omdat zij er geen kanttekening bij maakt kunnen we er van uitgaan dat ze dit motief onderschrijft. Wij weten echter dat de NSB als organisatie niet betrokken was bij deportaties, en dat het hier voornamelijk om daden van de bezetter of in opdracht van de bezetter ging. Ook spreekt Meiboom in dit verband niet over de ariërverklaring, die aan het begin stond van de segregatie van joden. Dus op dit terrein had kritiek geformuleerd kunnen worden, maar dat doet zij niet. Het is merkwaardig dat ook meer dan zeventig jaar na dit gebeuren er nog zo weinig kritisch vermogen ontwikkeld is, dat alleen een louter pragmatische reden voor deze bijzondere wetgeving blijft overheersen.

Mensen kunnen binnen ons wettelijk kader veroordeeld worden op grond van vooraf beschreven misdaden, maar nooit op grond van afwijkende politieke denkbeelden. Daarom is het van belang om, ook ten aanzien van Groningen, te weten wat nu de precieze gronden waren voor de veroordelingen.

Een groot deel van het boek van Meiboom wordt gevuld met gegevens over de bemensing van het Bijzonder Gerechtshof Leeuwarden, Kamer Groningen en over het Tribunaal in deze periode. In hoofdstuk 3 pas stelt Meiboom dat tussen april en juli 1945 in Groningen meer dan 18.000 personen werden opgepakt.

Van deze arrestanten zijn er 595 berecht door het Bijzonder Gerechtshof. Het Tribunaal Groningen veroordeelde 3.300 personen. Ruim 4.600 mensen werden buitenvervolgung gesteld, en ruim 9.400 zijn vrijgelaten of in andere provincies berecht (pagina 34). Met de concrete cijfers ten aanzien van de veroordelingen doet Meiboom echter betrekkelijk weinig.

Wat we natuurlijk graag zouden willen weten is de cijfermatige verdeling van zware en lichte straffen binnen de genoemde aantallen veroordeelden. Maar daar krijgen we geen informatie over. Het is merkwaardig dat Meiboom in het vervolg van haar boek slechts "casussen" geeft van in het algemeen zwaar veroordeelden. Bij iedere casus wordt vermeldt hoeveel mensen voor zo'n specifiek delict veroordeeld zijn, maar de strafmaat van alleen de casus wordt genoemd, en van de overigen niet. We kunnen uit de zgn. Staten van de rijksoverheid uit de jaren 1950 die Belinfante opvoerde (In Plaats van Bijltjesdag; 1978) met tamelijk grote zekerheid afleiden, dat de zwaarbestraften landelijk circa 7% bedroegen (op circa 100.000 Nederlandse nationaal-socialisten). Het gaat dan om personen die voor 5 of meer jaren (inclusief levenslang en doodstraf) werden veroordeeld. Van die 7% valt circa 2,2% toe aan de NSB (op circa 92.000 personen) en circa 4,8% aan de Nederlandse (Germaanse) SS (op circa 8.000 personen). Daaruit blijkt dat de fractievorming in de NSB na 1936, die tijdens de bezetting culmineerde in de tegenstelling tussen de Mussert-meerderheidsfractie en de door de bezetter binnen de NSB opgerichte Nederlandse (Germaanse) SS, een belangrijke rol heeft gespeeld in de zwaarte van de bestrafingen na 1945. Over deze zaken krijgen we echter bij Meiboom niets te horen.

Het boek van Meiboom blijft al met al dus een tamelijk magere uiteenzetting, die door het vraagteken achter de hoofdtitel niet aan kracht wint.